

פניני הפרשה

פנינים נפלאים לפרשת מקץ

שנלקטו ע"י הרב אברהם פוליאס

גליון מס' 316

וְהִי מִקֵּץ שְׁנָתַיִם יָמִים וּפְרָעָה חָלַם וְהָנָה עֶמֶד עַל הַיָּאָר (פרק מ"א פסוק א')
לכאורה היה ראוי שיאמר ופרעה מלך מצרים?

ותירץ רבינו בחיי שמפני שהיה החלום הזה בענין היאור והוא היה התחלת מפלתו וגם יש בו רמז למה שעתיד שילקה במים ע"כ לא הזכיר בו הכתוב מלכות כי אם השם לבדו ומפני זה תמצא שיזכיר בכל הפרשה שם פרעה תמיד ולא תמצא שם כלל מלך מצרים ורק בהיות המעלה ליוסף שהזכיר בו הכתוב מלכות לכבוד יוסף והוא שכתוב "ויוסף בן שלשים שנה בעמדו לפני פרעה מלך מצרים" כי אז הזכיר בו השם והמלכות לבאר כי מעלת יוסף היא סיבת מלכותו כי כל הארץ היתה אובדת לולא עצתו בחכמת פתרונו.

שם:

כתוב במדרש רבה פרשת מקץ אשרי שם ה' מבטחו, שזה יוסף, ולא פנה אל רהבים וכו', על ידי שאמר יוסף וזכרתי והזכרתי ניתוסף לו שני שנים.

למה פתח הכתוב בשבחו אשר שם ה' מבטחו וכו' ולא פנה אל רהבים" וסיים בגנותו שנענש על שבטח בשר המשקים?

וביאר החזון אי"ש שיוסף ידע שאין הצלתו תלויה בהשתדלות והכל מיד ה' ולא נתכוונו חז"ל להפחית ממידת הבטחון של יוסף אלא רק דיבורו על הפעולה המסוימת שעשה, ויוסף התנהג כפי שמחייבים כל אדם בפעולות ושלא יסמוך על הנס ולפיכך ביקש משר המשקים שאומנם לפי קבלת חז"ל לא היה זה דין אמת ומשום שלא היה לו לצפות כלל משר המשקים שיזכרוהו ודבר שיכול לעשות רק אדם מיואש התולה תקוות גם בדבר רחוק מכל תועלת, ואי לכך הבוטח בה' אין לו לנהוג כן לא משום שאסור להשתדל כי אם מפני שמעשה זה אין בו מחובת ההשתדלות ויש בו כעין זריית אבק על זוהר האמונה והבטחון.

וְהָנָה מִן הַיָּאָר עֶלְת שְׁבַע פְּרוֹת יְפוֹת מֶרְאָה וּבְרִיאַת בֶּשֶׂר וּתְרַעֲיָנָה בְּאֶחוֹ (פרק מ"א פסוק ב')
לשם מה הזכיר על היאור היה לו לכתוב על שפת היאור כמו שאמר ותעמודנה אצל הפרות על שפת היאור וכן פרעה עצמו בספורו ליוסף הזכיר בחלומי הנני עומד על שפת היאור?

ותירץ רבינו בחיי לפי שזה סיפור התורה גלתה לנו התורה בזה מחשבתו הרעה כי היה חלומו מענין מחשבתו שהיה עושה עצמו אלוה והיה הנילוס יאורו ומפני זה הזכיר על היאור ראה בחלומו כי היה שליט על היאור ומושל עליו כענין שכתוב (יחזקאל כ"ט) לי יארי ואני עשיתי ופרעה בספורו שינה הענין ואמר על שפת היאור כי היה נבהל בענין החלום והוא שכתוב ותפעם רוחו ונתבייש לתת גדולה לעצמו שיאמר על היאור ואמר על שפת היאור. (מובא בספר דברך ניצב בשמים)

וְתֹאכְלֶנָה הַפְּרוֹת רְעוֹת הַמֶּרְאָה וְדָקָת הַבֶּשֶׂר אֶת שְׁבַע הַפְּרוֹת יְפוֹת הַמֶּרְאָה וְהַבְּרִיאַת וְיִיקֶץ פְּרָעָה, וְהָנָה שְׁבַע שְׁבָלִים דְּקוֹת וּשְׂדוֹפֹת קָדִים צִמְחוֹת אַחֲרֵיהֶן (פרק מ"א פסוקים ד'-ו')
כתוב בגמרא (ברכות נה:) אין מראין לו לאדם אלא מהרהורי לבו תדע דלא מחוו לי' לאינש לא דיקלא דדהבא ולא פילא דעייל בקופא דמחטא.

איך ראה פרעה שהפרות הדקות אוכלות את השמנות וכי מי ראה מעולם פרה אוכלת פרה מלבד שפרה כלל לא אוכלת בשר רק חי כמבואר (בבא קמא יט:), וכן מי ראה שבליים בולעות שבליים? וביאר בספר טעמא דקרא שמזה הכריח פרעה שחלום הזה הוא נבואה, וזה מה שכתוב ויקץ פרעה והנה חלום, שבתחילה היה סבור שזה אמת כי לא יתכן שזה חלום שיש אנשים שגם בחלום מרגישין שזה חלום, כמו שכתוב בברכות חלום בתוך חלום, אבל כשהקיץ וראה שזה באמת חלום הבין שזה חלום של נבואה, וחיפש לו פתרון, וכן לגבי יוסף מי ראה שהשמש יורח

וכוכבים יכולים להשתחוות, ואלומות משתחווים, ומזה מוכח שהוא חלום נבואה, ולכן ואביו שמר את הדבר.

וַיִּזְכֹּר יוֹסֵף אֶת הַחֲלֹמוֹת אֲשֶׁר חָלַם לָהֶם וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם מִרְגָּלִים אַתֶּם לָרְאוֹת אֶת עֲרוֹת הָאָרֶץ בְּאַתֶּם (פרק מ"ב פסוק ט')

כתוב בספר ילקוט מעם לועז לא אמר להם שקר כי אם רמז את מעשיהם בראשי התיבות שבמילה מרגלים, מאמי רחל גנבתם למדינים ישמעאלים מכרתם.

בְּזֹאת תִּבְחָנוּ חֵי פְרָעָה אִם תֵּצֵאוּ מִזֶּה כִּי אִם בָּבוֹא אַחִיכֶם הַקֶּטָן הִנֵּה, שְׁלַחוּ מִכֶּם אֶחָד וַיִּקַּח אֶת אַחִיכֶם וְאַתֶּם הָאֶסְרוּ וַיִּבְחָנוּ דְּבָרֵיכֶם הַאֲמַת אַתְּכֶם וְאִם לֹא חֵי פְרָעָה כִּי מִרְגָּלִים אַתֶּם (מ"ב ט"ו-ט"ז)

מה הענין שנשבע דוקא בחיי פרעה?

וביאר רבי חיים מוולוז'ין את הביאור של תיבת "חיי" שמנוקדת צירי תחת החי"ת ומצינו בתור כינוי להקב"ה שכך הוא לשון הברכה ב"ברוך שאמר" יחיד חי העולמים וכך בברכת ישתבח זאת על שם שמיתה אינה שייכת בו כלל, ופרעה התפאר בעצמו כאילו הוא אלוה ולכך כשביקש יוסף להישבע על שקר ומשום כך לא רצה להישבע בה' והיה נשבע בשם פרעה אשר למצרים היה נראה שנשבע בשם אלוהיהם ואילו האמת היא שהתכוון לומר זאת באיטרוניה כי כשם שפרעה חי כך גם נכונים דברי, ובמדרש רבה כתוב שבשעה שהיה נשבע לשקר היה אומר חי פרעה.

אִם כְּנִים אַתֶּם אַחִיכֶם אֶחָד יֹאסֵר בְּבֵית מִשְׁמַרְכֶּם וְאַתֶּם לְכוּ הַבִּיאוּ שָׂבֵר רַעְבוֹן בְּתֵיכֶם, וְאַתְּ אַחִיכֶם הַקֶּטָן תִּבְיֵאוּ אֵלַי וַיֹּאמְרוּ דְּבָרֵיכֶם וְלֹא תִמּוֹתוּ וַיַּעֲשׂוּ כֵן (פרק מ"ב פסוקים י"ט-כ')
צריך להבין בשל מה רצה יוסף לתפוס את אחד מאחיו במצרים, אם משום שרצה להכריחם לבוא אצלו שנית עם בנימין הלא בעל כרחם יהיו מוכרחים לבוא למצרים כשיכלה שבר רעבון ביתם?

וביאר רבי הגאון מוילנא שבעיקר רצה יוסף שיביאו את בנימין אחיו אליו לראותו אך כיון שידע בברור שיעקב לא ירצה לשלחו עמם פן יקראנו אסון בדרך ולכן חשש שמא ישכרו אחד מן השוק ויביאו אותו ויאמרו שזה בנימין אחיהם הקטן והוא לא יוכל להכחישם דאינו בנימין שהרי לא הכירו ולכן בחכמתו אילץ את שמעון להשאר אצלו במאסר כדי שאם יביאו אחד מן השוק כאילו הוא בנימין תכף יוליכנו למאסר לשאול את שמעון אם הוא מכירו או לא ושמעון בודאי יאמר האמת שאינו מכירו מעולם שהרי לא ידע שאחיו הביאו אותו תחת בנימין וכך לא יוכלו אחיו להטעותו בהיותם יראים שיתוודע השקר על ידי שמעון אחיהם.

וַיִּפְתַּח הָאֶחָד אֶת שָׁקוֹ לְתֵת מִסְּפוֹא לְחִמְרוֹ בְּמִלּוֹן וַיֵּרָא אֶת כֶּסֶף וְהָנָה הוּא בְּפִי אֲמַתְחָתוֹ (פרק מ"ב פסוק כ"ז)

עמדו הראשונים למה אצל האחד היה הכסף בפי אמתחתו למעלה, ואצל האחרים היה בתחתית השק כמו שכתוב "ויהי הם מריקים שקיהם" ועיין ברמב"ן?

וביאר בספר טעמא דקרא שהתבן והמספוא לא היה מעורב עם התבואה ורק נתן לאיש שק מלא מספוא בשביל כולם, ובשאר השקים היה תבואה גם בשביל לוי, ובשק של המספוא נתיירא יוסף לשים הכסף בתחתיתו שמא יערה את כל השק לתוך האבוס ולא ירגישו כלל בכסף ולכן נתנו למעלה בפי אמתחתו כדי שכשיפתח השק לתת המספוא מיד יראה, אבל בשאר השקים של התבואה נתנם למטה כדי שלא ירגישו מיד כשיפתחו ששם בודאי יראו גם לבסוף שהרי הוא למאכל אדם, (שו"מ בעזה"י בפי' הטור עה"ת שכ' ו"מ שזה האחד הי' נותן מספוא לכל החמורים עכ"ל ואולי כיון למש"כ).

שם:

למה עשה יוסף כן לתת המעות באמתחותיהם שעל ידי זה נתן להם מקום להבין אחר כך שלא בנימין גנב הגביע רק הוא נתנו שם כמו שהם ידעו שנתן הכסף באמתחותיהם שכל אחד ידע האמת שהוא לא נתן המעות, ובאמת טענו כן כדאיתא בבראשית רבה (פצ"ב ח') שבנימין אמר

גברא דיוסף יש כאן ורצה לומר שהוא נתן שם הגביע, וכתוב בספר הישר אי' שיהודה אמר לו עודך מדבר על גביעך אשר נתת אותו באמתחת אחינו ותאמר כי גנב אותו מאתך ובמדרש הגדול זה יהודה שאמר ליוסף בתחילה שמת כספנו באמתחותינו ובסוף נתת הגביע באמתחת בנימין. ונראה שבאמת רצה יוסף שיבינו שמעליל עליהם עלילת שקר אבל לא ידעו מה טעם מעליל עליהם ויבינו שבודאי זה עונש מן השמים על מכירת יוסף כדי שיעשו תשובה גמורה, אבל אם היו חושבים שבאמת בנימין גנב הגביע לא היו אומרים שזה עונש על מעשיהם.

אָנְכִי אֶעֱרְבֵנוּ מִיַּדִּי תִבְקָשׁוּנוּ אִם לֹא הִבִּיאֲתוּ אֵלַיךְ וְהַצַּגְתִּיו לְפָנֶיךָ וְחֲטַאתִי לָךְ כָּל הַיָּמִים
(פרק מ"ג פסוק ט')

מה בצע ליעקב בערבובתו של יהודה ובקבלת האחריות שנשאה עונש איבוד משני העולמות, והלא גם בלא זה ודאי יעשה כל אשר בידו?

וביאר בספר שם משמואל שהאדם עושה הרבה למען מטרה נכספת אך לא עושה את כל אשר בידו, ומתוך שאינו מוכרח הרי הוא מדמה כי עשה את כל אשר ניתן לעשות, ובאמת לכל אדם כוחות נעלמים אשר אינם באים לידי ביטוי והתגלות אלא כאשר ההכרח גדול ואין מנוס, ומשום כך קיבל עליו יהודה את אשר קיבל, שכן מעתה סכנה גדולה תהיה לעתידו אם לא יחזיר את בנימין, והרי ההכרח גדול, או אז מובטח כי ודאי יעשה את כל אשר יהיה בכוחו לעשות, ואחריות האונסין לא היתה אלא על מה שהיה עלול להראות כאונסין.

וְכֹסֶף מִשְׁנֵה קָחוּ בְיַדְכֶם וְאֵת הַכֹּסֶף הַמּוֹשֵׁב בְּפִי אֲמַתְחֹתֵיכֶם תְּשִׁיבוּ בְיַדְכֶם אוֹלֵי מִשְׁגָּה הוּא
(מג יב')

מה פשר ההדגשה של המילה "בידכם" והלא ודאי כסף ניקח ביד?

וביאר הגרי"ז מבריסק שלכאורה אסור היה להם להחזיר את הכסף שכן הלכה היא כי אבידת גוי מותרת, ולא עוד אלא שאסור להחזיר אותה שכן אז מראה בדעתו כאילו גם באבידת ישראל אין הוא מחזיר אותה, אלא מפני רצונו ולא מפני שהקב"ה ציווה ואם מחזיר את האבידה כאשר כל רצונו אינו אלא לקדש שם שמים וכדי שיפארו ישראל וידעו שהם בעלי אמונה הרי זה משובח (רמב"ם הלכות גזילה ואבדה פי"א ה"ג), נמצא כי לא החזיר יעקב את האבידה אלא כדי לקדש ולפאר שם שמים, ומשום כך ציווה לבניו "ואת הכסף המושב בפי אמתחותיכם תשיבו בידכם" היינו בפרהסיא ולעיני כל כדי שאז יתגדל ויתעצם כבוד שם שמים יותר ויותר בעולם שהרי רק מטעם זה מותרים אתם להחזיר.

וַיֵּרָא יוֹסֵף אֶתְּם אֶת בְּנֵימִין וַיֹּאמֶר לְאִשְׁרֵי עַל בֵּיתוֹ הֲבֵאתֶם אֶת הָאֲנָשִׁים הַבְּיָתָה וְטַבַּח טַבַּח וְהָקָן כִּי אֲתִי יֵאָכְלוּ הָאֲנָשִׁים בְּצִהְרֵי
(מג טז)

כתוב בחולין (צא.) פרע להן בית השחיטה פירש רש"י שלא יאמרו בשר נחירה אני אוכל לפי שבני יעקב שומרי מצות היו דאף על פי שלא ניתנה תורה מקובלין היו מאבותיהן.

אם שמרו בני יעקב מצות איך אכלו משחיטתו של יוסף שהרי סבורים היו שיוסף מצרי, ושחיטת גוי הרי זה נבלה?

וביאר בספר טעמא דקרא שמכאן ראייה לדברי הרמב"ם (פ"ד משחיטה הי"ב) שגוי שאין עובד עבודה זרה שחיטתו מותרת מה"ת והן ידעו ביוסף שאין עובד עבודה זרה עי"ז שאמר את האלקים אני ירא.

שם:

כתוב ברש"י ד"ה "וטבח טבח והכן" כמו ולטבח טבח ולהכן, ואין טבח לשון צווי, שהיה לו לומר וטבח. צריך להבין כיצד אכלו בני יעקב אצל יוסף, הרי גוי ששחט שחיטתו נבילה, אף אם אחרים עומדים על גביו ורואים (וי"ד סי' ב' א')?

וביאר האדמו"ר רבי אהרון מבעלז שהטעם שגוי פסול לשחיטה, נלמד מהפסוק "וזבחת ואכלת", וזה שהוא בתורת זביחה אכול מזבח, אם כן הרי איסור זה נוהג רק לאחר מתן תורה שנצטוו על

השחיטה, ואז שייך הפסול של "אינו בתורת זביחה", כלומר שהוא לא נצטווה על השחיטה, אבל קודם מתן תורה, אף שאמנם קיימו האבות את התורה קודם שניתנה, הרי על כל פנים היה זה בתורת "אינו מצווה ועושה", ואם כן הרי הם עצמם לא היו אז בר זביחה, ולא שייך פסול של "אינו בתורת זביחה", אלא שעדיין יש חשש שמא יקלקל, ואכן על זה מועיל כשגדול עומד על גביו, כמו לגבי חרש שוטה וקטן, ולכן כשבני יעקב יעמדו ויראו כיצד הגוי שוחט, יהיה מותר להם לאכול משחיטתו, וזהו שפירש רש"י, שאם היה הפירוש בלשון צווי, היה משמע שיוסף אמר ב' דברים, א) להביא האנשים הביתה, ב) תאמר להם שיטבחו, אבל הפירוש "ולטבח טבח" שהבאת האנשים הוא בשביל הטביחה, שיהיו עומדים על גבו ויוכלו לאכול.

**וַיֵּשֶׁא עֵינָיו וַיֵּרָא אֶת בְּנֵימִין אַחִיו בֶּן אָמוֹ וַיֹּאמֶר הֲזֶה אַחִיכֶם הֲקָטַן אֲשֶׁר אֲמַרְתֶּם אֵלַי וַיֹּאמֶר אֶ-
לְקִיָּם יַחְנֹךְ בְּנִי**
(מג כט)

מדוע לא ענו האחים לשאלתו של יוסף?

וביאר בספר קהלת יצחק שסיפרו האחים ליוסף בירידתם הראשונה למצרים כי יש להם אח קטן אמר להם יוסף (מב מד) הביאו את אחיכם הקטן אלי ואדעה כי לא מרגלים אתם כי כנים אתם, מה הוכחה לאי ריגול בהבאת האח הקטן וביאר האלשיך כי נתכוון יוסף שיביאו את האח הקטן ומפיו יחקור על טיבם של אחיו אם מרגלים הם ואם לאו, שכן הקטן אינו יודע להסתיר את אשר צריך להסתיר וסודות הבית על לשונו על פי זה הוסיף רבי איצ"ל"ה מוולאז'ין והסביר שכאשר הביאו האחים את בנימין ראה יוסף אותו גדול שכן היה אז בן שלשים שנה ואב לעשרה ילדים, (רש"י פסוק ל) למראה עיניו שאל יוסף את אחיו בשחוק ובגיוחך הזה אחיכם הקטן אשר אמרתם אלי, וכי זה אותו אח קטן עליו סיפרתם, שאלה זו לא היתה שאלה המחכה לתשובתה כי אם הבעת תמיהה ושחוק.

וַיֹּאמֶר חֲלִילָה לִּי מַעֲשׂוֹת זֹאת הָאִישׁ אֲשֶׁר נִמְצָא הַגְּבִיעַ בְּיָדוֹ הוּא יְהִי לִּי עֶבֶד וְאַתֶּם עֲלוּ לְשִׁלּוֹם אֶל אֲבִיכֶם
(מד יז')

לכאורה היה יכול לומר לכו לשלום לדרככם?

וביאר רבינו בחיי שכל הפרשה מבוארת באחי יוסף לשעה ורומזת לעשרה הרוגי מלכות לדורות אשר עלו לשלום אל אביהם שבשמים, ועין מה שכתוב שם לעיל ועל כן תמצא בפרשה זו י' פעמים האנשים לרמוז על עשרה הרוגי מלכות והיה לו לומר אחי יוסף או בני יעקב ואלו הן "ויקחו האנשים את המנחה הזאת", "הבא את האנשים", "כי אתי יאכלו האנשים", "ויבא האיש את האנשים", "ויראו האנשים", "ויבא האיש את האנשים", "ויתמהו האנשים", "אמתחת האנשים", "והאנשים שלחו" "אחרי האנשים", הרי עשר פעמים אנשים ואלו הם עשרה הרוגי מלכות רבן שמעון בן גמליאל ר' ישמעאל בן אלישע כהן גדול וכו' ועליהם אמר דוד המלך ע"ה (תהילים ט"ז) כי דורש דמים אותם זכר לא שכח צעקת ענוים.

העלון נתרם	להצלחת התורם ובני ביתו בכל מעשה ידיהם
וברכת מזל טוב לרגל הבר מצווה של בנם יוסף אשר נ"ו	
ולרפ"ש הרב אליעזר בן מרים בתושח"י	והרב יצחק בן צביה בתושח"י
והרב אברהם בן שרל בתושח"י	והרבנית רייזל בת אהובה הענא ליבא בתושח"י
ואישה רבקה בת יוכבד יהודית בתושח"י	
ולזרע של קיימא לאברהם בן מיכל ונעמי בת אסתר יהודית בקרוב ובנקל	וסבי הרב אברהם בן ר' אליעזר פוליאס צוק"ל נלב"ע ב' טבת תשנ"א
וסבי הרב מנחם יעקב בן ר' מנחם יעקב זלזניק צוק"ל נלב"ע ב' טבת תשל"ג	ומרן ראש הישיבה הרה"ג ר' יהחמיאל גרשון בן הרב צבי יהודה אדלשטיין צוק"ל נלב"ע י' סיון תשפ"ג
	ת.נ.צ.ב.ה.
ומרן ראש הישיבה הרה"ג ר' ברוך מרדכי בן הרב ישראל אזרחי צוק"ל נלב"ע י"א חשון תשפ"ד ת.נ.צ.ב.ה.	